

CHAIM POTOK:

Óvilági emberek

„És akkor végre sikerült áttörnie önön megvilágosult énjének védóbástyáján, és látta, mint soha azelőtt, a rég eltemetett összefüggések lecsupasztított gyökereit, kusza szövevényeit, amiktől végtelen bánat kerítette hatalmába.”

Történelmünk elneheziült, egyre idegenebbé váló teste tele van rejtgetett horzsolásokkal, hegekkel, csúnyán éktelenkedő sebekkel. Szégyenteli események lenyomataival. Chaim Potok művében az emlékezés gyászmunka. Az emlékek ismételt újraélése (közvetve vagy átörökölve) ugyanis veszélyes tudássá válhat. A történelem szégyenfoltjai tűnnek minduntalan elő. Mind között pedig a legfájdalmasabb: a holokauszttal szégyene.

Három történet elevenedik meg. Három zsidó ember küzd a borzalmas emlékekkel. Az Amerikába menekült kamasz, akit lengyelországi élményei és a nyelvi elszigeteltség nehézségei zárnak önmagába. A szovjet vallatótiszt, aki szemként a láncban a zsarnokságot szolgálta még akkor is, amikor Sztálin már a birodalom zsidóságának megsemmisítését forgatta fejében. Valamint az idős professzor, aki látszólag az emlékirataival, valójában emlékeivel küzd majd-hogynem reménytelenül. Hármójuk

szunnyadó emlékei közös pontok mentén kerülnek felszínre.

Mindhármukat Davita készíti megnyílásra, miközben gyermeklányból maga is érett írózóvá válik. Látszólag nem tesz mást, csak meghallgatja történetüket, valójában eljuttatja az emlékekkel nehezen megbirkózókat „emlékeztük nullpontjára”. Ezek a nullpontokon a múltat jelképező, meghatározó személyek rémlenek föl. Az ács, aki a lengyel kisfiút a sorscapás előtt nem sokkal megajándékozta az alkotás örömeivel, az orvos, aki a sebesült katonának visszaadta az életét, ám ez az ajándék sorscapások engedelmes eszközévé silányult, és a tóratánár, akinek élete (és halála) a háborúval szövődött össze, és ezt a sajátos köteléket tanítványára, a későbbi professzora is átruházta. Ők az óvilági emberek.

A történetmesélés dísztelen stílusban, de sodró erővel, néha már már bűnügyi vagy lélektani rémregények feszültségével halad előre, ám az utolsó fejezetben (és visszaemlékezésben) túl sok a felesleges kerülőút, zavaróvá válik a késleltető hatás. Erénye a könyvnek, hogy a mesélők nézőpontjának egyedisége, az életkorok és élethelyzetek különbözősége (kisfiú egy idegen országban borzalmas emlékekkel, vallatótiszt egy rettenetes gólemrendszer testrészeként, kényelmes amerikai életet élő idős professzor kényelmet-

len emlékszorulással) képes láttatni az egyén egyszerre végtelen, ám a közösség és a történelmi mozgások felől tekintve ijesztően szűk perspektíváját, az emlékezet végzetes egyediségét és kényszerűen másokkal közös birtoklását.

Chaim Potok könyve nem válaszkérés és megmagyarázhatatlan borzalmakra, és nem is a történelmi ismeretek bővítése szempontjából érdekes olvasmány. Legfőbb tétele az emlékezet fontosságának tudatosítása, hiszen leginkább ez lehet hatékony ellenszere minden kártékony eszmének. Hogy mennyire töri át ez a szomorú hangú könyv az olvasó megvilágosult énjének védőbástyáját, és mekkora mértékben keríti hatalmába a végtelen bánat, nehezen jósolható meg. *Az Óvilági emberek* mindenesetre segít megmutatni az egyén emlékezetének és a történelem terhes hagyatékának bonyolult összefüggését, a kusza szövevényt, amelyben sors és közösség összefonódik.

P. SZATHMÁRY ISTVÁN

(Fordította Dezsényi Katalin, *Ulpius-ház Kiadó, Budapest, 2002, 313 oldal, 2480 Ft*)

DUMITRU TEPENEAG:

Európa Szálló

Román kortárs író nevével az ember ritkán találkozunk. Bevallhatjuk, járat-

lanok vagyunk keleti szomszédunk szépirodalmában. Bár a közelség és a két ország közötti, '89 óta javuló kapcsolat már megindította az ismerkedés folyamatait, néhány erdélyi magyar fiatal szerző kezdeményezéseként több közös vers- és prózaantológia is megjelent – mégis szeretünk megfélekedni a határos ország szerzőiről. Hasonlóan Magyarországhoz, Romániában is számos tiltott író kényszerült elhallgatni, más műfajban, más világba képzelte eseményekről írni, vagy egyszerűen csak elhagyni szülőföldjét.

Dumitru Tepeneag is menekült, Franciaországba, hogy mindezek után idegen nyelven írja prózai munkáit. Csak 1989-es hazalátogatása óta alkot ismét románul. *Az Európa Szálló* ennek az időszaknak az első alkotása, egy regénytrilógia nyitó darabja. A térség irodalmában nem ismeretlen onirizmussal élő szerzőt külföldön többször is kitüntették. A groteszkbe ágyazott kelet-európai igazmondás számtalan lehetséges világot teremtett a valóságtól elhatárolódók tollából, így Tepeneagéból is, hogy az ellenőrizhetetlen képzelet segítségével felszabaduljanak korlátozott világukban. Ezek a kényszerűség szülte szépirodalmi elgondolások, s a bennük rejlő különféle világképek nyújtanak izgalmas olvasmányt Nyugat-Európában.

Tepeneag regénye mégsem a román valóság kritikája csupán, Európa egésze felett mond ítéletet. A több